

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

**Министерство образования и науки Республики Ингушетия**

**Управление образования по Назрановскому району**

**ГБОУ "СОШ с.п.Гейрбек-юрт"**

СОГЛАСОВАНО:  
зам. директора по УВР

\_\_\_\_\_  
Цечоева М.М.  
Протокол № 1  
от «30» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:  
директор ГБОУ  
"СОШ Гейрбек-юрт"

\_\_\_\_\_  
Кузигова А.А.  
Приказ № 28/1  
от «30» августа 2023 г.

## **РАБОЧАЯ ПРОГРАММА**

**учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»**

**для обучающихся 6-х классов**

**с.п.Гейрбек-юрт, 2023 г.**

## **Кхетора каьхат(пояснительная записка)**

### **Г1алг1ай литература программах лаьца**

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхошакхелла говзама йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1ай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоьех бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзама йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш – г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэхьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебара духьа дола говзама йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори а дикаг1а йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера кхетаде дезаш дар да литература говзама кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайойя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беза йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беза хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программай декхар кхоачашданза даргдац, урокаш т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беза массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш, оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой кертерча даькъе кхетам болаш кийчбе беза ешаш йола произведенеш шоай лоламе яшха, анализ е, керттера малан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

9-11 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун урока керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххьара 1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьалххе а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къаьста теркам тлабахийта беза дешархоша шоай лолама беча балха, произведене доакъош, текста юкьера белгалъяха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалый оамалех шоашта хетар оалаш, лалама сурташ дийшачул тлехьагла уж каьхата тла дахка хьожаш.

Балха хлара тайпа, ломача произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза. Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, хлана аьлча, из йоазонца беш болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара тладулар оттаде, урока лерхламга хьежжа. Деша дешара лерхламашка хьежжа.

- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжа беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- Зламигача тоабаца е шинне цхьана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакьоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар длаяздар, лакхача говзала тлакхувш хилар хьахьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший лоламагла хьаалар, урока карах ца доалача хлама теркам бар, из тоадара болх бе лерхлам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттарашца новкъостал а деш. Деша къайла маан ха, из тахка.

- Произведенеш шоайла йиста, влашкаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хьаоалаш.

- Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахьан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доагла масалаш доаладе, даьржа дувзаденна къамаьл де.

- Глалглай фаьлгаш кхоллара лерхлам ха, цар лу пайда, цар лерхлам ха.

- Поэзи а проза а шоайла кьоастае ха, литературнии филман кхетам балара тексташи санна.

- Кхоллама навькаш хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаш, проектни тладулараш кхоачашдеш.

- Дешашдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а длаязде ха.

Коммуникативни УУД.

- Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараш тела. Диалог, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахьа хетар члоагледеш, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжа 5-6 предложенех дувзаденна къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувгла ха, къовсама юкье дакъа лаца.

- Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эздеш дешашца къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критерешца.

- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, къовсам, дов е цатоам длабаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Боккхийчарца къамаьл деш, книжкаши, дошлоргаши, энциклопедешеш дешаш кердадар, пайдабар леха.

- Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчяр, проекта темага хьежжа, слайдашка хьежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, къахетаме, влаци новкъостал деш хилар)

- Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малагача этносаца лоархлаш ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаьл дар.

- Кхыйола култураш а, къамаш а долга ховш хилар, дикагла довзачарех хьадувца ха, култураца е динаца шоай култура е дина тарахетараш хьаала хар ( нохчий, татараш, ларбий, сирийцаш, кх. д1. а).

-Юкъя а ца лелхаш, кхычунга ладувг1а ха, ший уйла сатийна д1аалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаш. Дешархой в1аш къвсам балара бахъанаш ха.

- Ц1аг1а а классе а книжкаш дешара т1акхувш хилар хъахьокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.

- Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хъахьокхар, шийна эггара ч1оаг1аг1а безачар ц1ераш яха хар, безара бахъан а хъаалар.

- Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокъонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкъяра.

- Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хъалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай къамаьла юкъедоаладар.

-Эзделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хъаювцаха, г1улакхаца дар доацар кьоастаде ха.

- Дешаш а яз деш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокъонаш ховш хила. К1аьдвалар д1адоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахц1ена хилара бокъонаш ц1аг1а а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо къаман г1улакхаи эзделаи т1акхийна хилар;

- дезала вахар довзаш хилар;

- ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахъа а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта 1илман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкъелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца 1имерза а, эзди а хилара уйлашца кхета деш кхедара маьхала таронаш.

Тахан латгача хъале г1алг1ай мотт 1омабара, цу метта йоазув де хара 1алаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. Х1анзарча зама бераша 1алаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а бераша шоай наьна метта къамаьл к1езига ду. Г1алг1ай мотт бувцачар а къамаьла юкъе дукха эрсий дешаш леладу, цудухъа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хъале т1ехъ т1айоаг1ача хана г1алг1ай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хьалха латта декхар да г1алг1ай метта дешари йоазуви дешархошта 1омадар, безам т1абахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. К1ира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша мотт 1омабергба, хъехархоша из безаргболча тайпара д1ахъехе. Цу т1а йоазув де г1алг1ай метта хала а дац, х1ана аьлча, г1алг1ай абата т1а дукхаг1адола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта 1омаде 1от1акхета алапаш да: 1, аь, г1, кх, къ, к1, п1, т1, хь, х1, ц1, ч1, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хъехархочо боккха теркам т1абахийта беза дешаш д1аоалаша яз дешаи йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хъаалара, х1ана аьлча, бери яз деша хана ше харцахъа дош д1ааларга хъежжа г1алаташ а деш яз дергда. Из болх 1 классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

## Календарно – тематически план

### 6 класс, 61алг1ай литература

| № | Урока тема                                                                                      | Ц1аг1ара болх          | Индив. болх                                    | Сахьат | Ха Пл.д. | Ха Ф.д. |
|---|-------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|------------------------------------------------|--------|----------|---------|
| 1 | Г1алг1ай багахбувцам.                                                                           | О. 4-5, юхахьадувца    | Боккхача нахага хьтте, багах. произ. д1аязде.  | 1      | 5.09     |         |
| 2 | Мифаши легендаши. Шира дувцараш.                                                                | О. 6-7, юхахьадувца    |                                                | 1      | 12.09    |         |
| 3 | Легенда «Наьсар».                                                                               | О. 13-16, чулоацам ха  | Наьсарах лаьца хоам лаха                       | 1      | 19.09    |         |
| 4 | Кицаш. Къахьегамах дола кицаш.                                                                  | О. 18-20, кицаш 1омаде | Боккхача нахага хьтте д1аязде керда кицаш      | 1      | 26.09    |         |
| 5 | Дешарах а хьаькъалах а дола кицаш.                                                              | О. 20-21, 1омаде кицаш | Хьалаха майралах, зовзалах, сабарах дола кицаш | 1      | 3.10     |         |
| 6 | Арапиев Хьажбийкар «Зиза».                                                                      | О. 24-25, чулоацам ха  |                                                | 1      | 10.10    |         |
| 7 | Чаккиев К. «Сийле хийла».                                                                       | О. 27, дагахьа 1омае   | Хоам кийчбе «Боадон низаца къийсараш»          | 1      | 17.10    |         |
| 8 | Мальсагов Або «Ц1ихеза 1илманхо, йоазонхо».<br><br>Озиев С. «Аьсет – халкъа йо1», стихотворени. | О. 30-32, юхахьадувца  | Хоам :»Майор 2 ранга Аьсет»                    | 1      | 31.10    |         |

|           |                                            |                              |                                             |   |       |  |
|-----------|--------------------------------------------|------------------------------|---------------------------------------------|---|-------|--|
| 9         | Озиев С. «Эздели г1ожали».                 | О. 34 – 35,<br>дагахъа 1омае | Сочинени<br>«Эздел»                         | 1 | 7.11  |  |
| 10        | «Декъа эздел»,<br>стихотворени.            | О. 35 – 36,<br>дагахъа 1омае |                                             | 1 | 14.11 |  |
| 11        | К1оанолгаш.                                | О. 36-37,<br>юхахъадувца     |                                             | 1 | 21.11 |  |
| 12        | «Даъхе», стихотворени.                     | О. 37, дагахъа<br>1омае      | «Т1емо во1<br>ваъвац, т1емо<br>во1 вийнав». | 1 | 28.11 |  |
| 13        | «Фийг», стих.                              | О. 47, дагахъа<br>1омае      | Анализ е                                    | 1 | 5.12  |  |
| 14        | Чаккиев С. «Магас», стих.                  | О. 48-49,<br>дагахъа 1омае   | Хоам: «Магас<br>г1ала»                      | 1 | 12.12 |  |
| 15-<br>16 | Дахкильгов И. «Фоти»,<br>дувцар.           | О. 50-72,<br>чулоацам ха     | Хоам: «Г1аър<br>хинна зама»                 | 3 | 19.12 |  |
| 17        | Плиев М-С. «Этии Вутии»<br>(1д.)           | О. 74-76,<br>чулоацам ха     |                                             | 1 | 26.12 |  |
| 18        | Т1ом гаргаг1ортар. (2д.)                   | О. 76-79,<br>чулоацам ха     |                                             | 1 | 9.01  |  |
| 19        | Моастаг1ий бомбаш етта<br>болабалар. (3д.) | О. 79- 81,<br>чулоацам ха    | «Ленинграда<br>го бар» хоам                 | 1 | 16.01 |  |
| 20        | Вуте майрал. (4д.)                         | О. 82-83,<br>чулоацам ха     |                                             | 1 | 23.01 |  |
| 21        | Уж моастаг1ий зувш хилар.<br>(5д.)         | О. 83-<br>86,чулоацам<br>ха  |                                             | 1 | 30.01 |  |
| 22        | Эте денал. (6д.)                           | О. 86-88,<br>чулоацам ха     |                                             | 1 | 6.02  |  |
| 23        | Десантникаш лувцар. ( 7д.)                 | О. 88-92,<br>чулоацам ха     | Этеи Вутеи<br>сурт-сибат                    | 1 | 13.02 |  |
| 24        | Йоккха саг Билейг1аз. (8д.)                | О. 93-95,<br>чулоацам ха     | Билейг1аза<br>сурт-сибат                    | 1 | 20.02 |  |

|    |                                     |                           |                                                                     |   |       |  |
|----|-------------------------------------|---------------------------|---------------------------------------------------------------------|---|-------|--|
| 25 | Юрт д1аяккхар. (9-10)               | О. 95-104, чул. ха        | Хоам: «Вай мехка Сийлахь – боккхача Даьхен т1ем т1а дакъя лаьцараш» | 1 | 27.02 |  |
| 26 | Этии Вутии капитани. (11-12)        | О. 104-113, чул. ха       |                                                                     | 1 | 5.03  |  |
| 27 | Хамхоев Ваха «Г1алг1ай», стих.      | О.115, дагахьа 1омае      | Вай республикера Сов. Союза а Россее а турпалаш.                    | 1 | 12.03 |  |
| 28 | Осмиев Хь. «Б1аьстан 1уйре», стих.  | О. 116-117, дагахьа 1омае | Биографи ха                                                         | 1 | 19.03 |  |
| 29 | Ведзигев Ахь. «Белхий», дувцар.     | О. 129-134, чул. ха       | Хоам: «Белхий беш хилар»                                            | 1 | 2.04  |  |
| 30 | Ане сурт                            | О. 135-138, чул. ха       |                                                                     | 1 | 9.04  |  |
| 31 | Балхах беркат далар.                | О. 139-145, чул. ха       |                                                                     | 1 | 16.04 |  |
| 32 | Зязиков Б. «Г1ожа дегаш», дувцар.   | О. 146-153, чул. ха       | Лоцеи Тамареи сурт-сибат                                            | 1 | 23.04 |  |
| 33 | Шадиев С. «Тачанка йодаяр», дувцар. | О. 156-164, чул. ха       |                                                                     | 1 | 30.04 |  |
| 34 | Дувцара чулоацам тахкар.            | О. 165-169, чул. ха       | Билана сурт-сибат                                                   | 1 | 7.05  |  |
| 35 | Билана денал.                       | О. 170-176, чул. ха       |                                                                     | 1 | 14.05 |  |